

ОИЛАДА СОДИР ЭТИЛАДИГАН ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ВА ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ УШБУ ТУРДАГИ ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИ ОЛДИНИ ОШИЛШАДАГИ ФАОЛИЯТИ

Бахромова Шаҳзода Фарҳод қизи

Аннотация: Мазкур мақолада оиладаги тарбия шакллариининг ўзига хос хусусиятлари, зўравонликка ва тазйиққа учраган аёллар виктимлигининг олдини олиш масалалари, оиладаги нотўғри тарбия шакллариининг бола шахсининг шаклланишига салбий таъсири борасида фикр юритилган.

Калит сўзлар: оила, тарбия, тарбия шакллари, зўравонлик, профилактик олдини олиш, профилактика инспекторининг умумий профилкатикаси.

Аннотация: В статье размышляется об особенностях форм воспитание в семье негативном влиянии неправильных форм воспитания, личносиребенка. В данной статье рассмотрены вопросы профилактики потерпевших от насилия в домогательств.

Ключевые слова: семья, воспитание, насилие, виктимизация профилактика,

Annotation: The article reflects on the forms of upbringing in the family the negative impact of improper forms of upbringing in the family on the formation of the child's personality. This article describes the issues of prevention of victims of violence and harassment of women.

Keywords: family, upbringing, child's personality, violence, victimization,

Бугунги кунда содир этилаётган ҳуқуқбузарликлар ва кўпгина жиноятларнинг маълум бир қисми айнан халқимиз муқаддас қадрият сифатида қарайдиган оилаларда юз бераётганлиги инсонни ранжитади. Инсон оилада тарбия топади ва улғаяди. Шу боисдан, уни тўғри йўлда шакллантириш бевосита жиноятчи шахсларни камайтириш ва профилактикасини олиб боришда ҳам жамиятнинг асосий бўғини бўлган оиланинг ўрни беқиёсдир. Зеро, инсоният мавжудлигининг асосий шартларидан бири бола тарбияси ҳисобланганлиги боис у дунёга келмасиданоқ тарбиявий тадбирлар бошлаб юборилади. Бу борада эса, ота-оналарнинг ўз болаларига бўлган муносабатлари икки асосий хусусият, яъни ота-оналик мухаббати ва ижтимоий бурч нуқтаи назаридан белгиланади. Инсон қадри улў бўлган инсонпарвар жамиятда эса бу икки тушунчалар асло бир-бирга зид келмайди.

Агарда оилада муҳит соғлом бўлса, жамият соғлом бўлади, жамият соғлом бўлса, ҳуқуқбузарлик ва жиноятчилик ҳам ўз ўзидан камайиб бораверади. Шу сабабли ҳам, оилада соғлом муҳитни юксалтириш, аждоларимизнинг оила борасидаги қадриятларини тарғиб қилиш мақсадида юртимизда ёш авлод таълим-тарбияси, уларнинг маънавий оламига эътибор қаратилиб келажакда етук мутахассис бўлиши, бўш вақтларини мазмунли ўтказиши кабилар юзасидан жамият

ҳаётида ўсмир ёшларга оид ижобий ишлар амалга оширилмоқда. Профессор О.Мусурмонова таъкидлаганларидек: “Оиланинг асоси эр-хотин ёхуд ота-онадир. Модомики, эр-хотин оиланинг тамал тошларини мустаҳкам бунёд этишга маъсул эканлар, улар унда учрайдиган турмуш қийинчиликлари, ҳаёт қувончлари-ю ташвишларини бошдан кечиришда оилани идора этишда фарзанд тарбиясига маъсулдирлар.”⁴

Жамиятда жиноятчи шахсларнинг шаклланишида улар тарбияланган муҳит жуда катта рол ўйнашини криминологияда социал ёндашув тарафдорлари бир неча маротаба исботлашган. Шу боисдан ҳам, профилактикани энг аввало оилалардан бошлаш лозим. Бола тарбиясида ҳам худди шундай, агарда оилада болаларга зуғим қилинса ва бу ота-она томонидан тан олинмасдан давом эттириладиган бўлса, бундан ўсмирларнинг салбий характери ривожланиб девиант хулқ-атворга айланиб боради ва бунга айрим ҳолатларда ота-оналар сабабчи бўладилар.

Зўравонликдан жабрланган ўсмирлар хулқ-атвори ва руҳий ҳолатининг тахлили натижасида уларнинг қуйидаги хусусиятларига эга эканликлари ойдинлашади:

Жабрланувчи ўсмирларда одомовилик, яккалик, камгаплик, эмоционал ёпиқлик, ўй-ҳаёлларга берилиш, баъзан қўрқоқлик ва саволларга жавоб бермаслик. Асабларнинг таранглашуви, фақат ўзини ўйлаш, эгоцентризмнинг юқори кўриниши кабилар шаклланиб қолади.

Жабрланувчи ўсмирларда ўзига паст баҳо бериш, шаъни ва қадр-қиммати камситилганлиги юзасидан чуқур изтиробга берилиш, унинг сабаларини ўзидан қидиришга уришиш кабилар хосдир⁵.

Оилада ўсмирларга нисбатан зўравонликнинг олдини олиш профилактикаси самарадорлигини оширишнинг қуйидаги йўллари келтириш мумкин:

- Итимоий жихатдан ёрдамга муҳтож ва нотинч оилалардаги ўсмирларга нисбатан бўлаётган зўравонликларни ўз вақтида аниқлаш, низо келиб чиқиш хавфи бўлган оилалар билан профилактик ишларни йўлга қўйиш.

- Оилада жабрланувчи ўсмирларнинг тутган ўринини ҳамда ҳада жабр кўришининг сабаларини аниқлаш ва уларга имкон берган сабаб ва шарт-шароитларни аниқлаш ҳамда бартараф этиш.

- Жабрланган ва ғуқуқбузарлик содир этган. Содир этишга мойиллиги бўлган ўсмирларнинг индивидуал ва ижтимоийпсихологик хусусиятларини эътиборга олшан ҳолда профилактика тадбирларини кучайтириш.

- Нотинч оилаларда яшашётган ўсмирларга кўпроқ тушунтириш ишларини олиббoориш ва уларнинг бўш вақтларини мазумунли ўтказишлар учун шароитлар яратишга кўмаклашиш.

⁴ О.Мусурмонова. Оила маънавияти-миллий ғурур-Тошкент “Ўқитқучи”, 2000-60-бет

⁵ Х.Д.Норқулов Оила ва хотин-қизлар илмий тадқиқот институти педагогика фаанлари номзоди, доцент.

-Оилада ўсмирларга нисбатан зўравонли кбилан боғлиқ ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишга доир дастурлар ишлаб чиқариш ва амалга оширишда иштирок этиш.

-Зўравонлик ҳолатларини содир этган ўсмирлар ва уларнинг ота-оналарини профилактик ҳисобини юритиш ҳамда бундай маълумотларнинг тахлилини амалга ошириш.

-Оилада фарзанд тарбияси билан шуғулланмаётган ва улар билан шавқатсиз муносабатда бўлаётган ота-ооналар ёки уларнинг ўринини босувчи шахсларни ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш тўғрисида судга ва прокуратура органларига тақдимномалар киритиш⁶.

Бугунги кунда ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг асосини ҳам айнан оилалардан бошлангани ўз самарасини кўрсата бошлади. Шу сабабли ҳам, маҳаллабай, оилабай, фуқаробай ишлаш тизимлари йўлга қўйилди. Бу билан ҳар бир оила, ҳар бир фуқаронинг муаммолари ўрганила бошлади. Профилактика инспектори маъмурий ҳудуддаги ҳар бир оилани ўрганиб чиқиши ва нотинч бўлган оилаларни аниқлаб, улар билан профилактик ишларни олиб бориши ва уларга ижтимоий жиҳатдан ёрдам кўрсатиши шунингдек, фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш оршаганлари билан ҳамкорликда уларнинг маиший ва бошқа муаммоли масалаларини ҳал этишга кўмаклашиши лозим⁷. Мазкур вазифаларни амалга ошириш билан бир қаторда эса, ҳуқуқбузарликларнинг солир этилишига олиб келган сабаб ва шарт-шароитларнинг тахлилини ҳам юритади.

Хулоса қилиб айтганда, профилактика инспекторлари оилада содир этиладиган ҳуқуқбузарликаларнинг олдини олиш бўйича умумий профилактикаси доирасида қуйидагилари амалга ошириши кеарк:

- *Маъмурий ҳудуддаги ҳар бир хонадон ҳақида барча маълумотарга эга бўлиш*

- *Профилактик суҳбат* (оилада оила аъзолари ўртасида ҳуқуқбузарлик содир этишга мойил шахсларни аниқлаб уларга уларга ҳуқуқий ва психологик таъсир этиш, оила турмуш доирасида ҳуқуқбузарлик содир этган шахсларни аниқлаб уларга ҳуқуқий таъсир кўрсатиш.)

- *Ҳуқуқий тарғибот*

- *Оилавий қадриятларни мустахкамлаш комиссиясининг фаолиятини самарали ташкил этиш.*

Амалиёт тахлилларининг кўрсатишича фуқаролар асосан профилактика инспекторларига оиладаги низолани ҳал қилиш учун қуйидаги мазмундаги ариза блан мурожаат этадилар:

1. Эрининг спиртли ичимликларга ружу қўйганлиги

⁶ Х.Д.Норқулов Оила ва хотин-қизлар илмий тадқиқот институти педагогика фаанлари номзоди, доцент. Янги Ўзбекистон оиладаги зўравонликка қарши: Ҳолат, муаммо ва ечимлар.Тошкент 2022.

⁷ Ўзбекистон Республикаси Президентининг Ички ишлар органларининг 2017 йил 18 апрелдаги “ Ички ишлар органларининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-таадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2896-қарори.

2. Эрининг ва оила аъзоларинг калтаклаши.
3. Мерос талаш масаласида.
4. Қайнона-келин ўртасиддаги ниолар юзасидан.

Хулоса ўрнида айтиш жоизки, профилактика инспекторлари мана шу каби оиладаги низоларни қонуний ҳал этиш билан бир қаторда *биринчидан*, оилавий низоларни тинч йўл билан хал этишга; *иккинчидан*, оила-тўрмуш ддоирасида содир этилиши мўкин бўлган ҳууқубуарлиуқ ва жинойтларнинг олдини олишга; *учунчидан*, низолар натижасида оилавий мўхитнинг ва қариндошларнинг муносабатлари бузулишининг олдини олган бўлади⁸.

⁸ А.Муродов Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси Жазони ижро этиш фаолияти кафедраси доценти, юридик фанлар бўйича фалсафа доктори, доцент.